

ROMSKI OTROCI V OŠ LESKOVEC PRI KRŠKEM – PRIMERI DOBRE PRAKSE

UVOD

Izobrazba je eden izmed temeljnih pogojev za izboljšanje ekonomskih in socialnih možnosti vsakega človeka. Vendar pa je prav izobrazba ena izmed največjih težav, s katerimi se srečujejo Romi, čeprav iz nje izhajajo vse druge sestavine, pomembne za dostojno življenje in preživetje: zaposlitev, dohodek, socialna vključenost, družbena moč in ne nazadnje tudi zdravje posameznika.

Romi si želijo predvsem zakonit ali nezakonit zaslužek, ki bi bil mogoč brez vsake izobrazbe, in takšno razmišljanje prenašajo na svoje otroke. Velika večina odrasle romske populacije ne vidi neposredne povezave med rednim obiskovanjem šole ter ekonomskim in socialnim položajem. Šolanje je zanje naporno in ga pogosto doživljajo kot boleč proces, ki ne zagotavlja uspeha v življenju. Še več, šolanje je lahko v njihovih očeh celo nekoristno, ker otrokom onemogoča sodelovanje pri zagotavljanju eksistence za družino (Macura-Milovanović 2006: 32).

Pomembno vlogo na vključevanje romskih otrok v šolske procese in njihovo (ne)uspešnost

v izobraževanju ima družina. Še posebej, ker se njihova domača kultura, vedenjski vzorci, način komuniciranja in razmišljanja občutno razlikujejo od prevladujočih norm v večinskem kulturnem okolju, tudi v šoli.

ŠOLANJE ROMSKIH OTROK

Sunčica Macura-Milovanović (2006: 21) poudarja, da je neredno obiskovanje pouka eden izmed pglavitnih vzrokov za slabe izobraževalne uspehe, socialno-emosivno nepovezanost z okoljem in izpostavljenost romskih otrok predsodkom. Otrokov šolski uspeh ni odvisen samo od njegovih telesnih in duševnih zmožnosti, določajo ga tudi socialnokulturne razmere v družini, odnosi v družini in delovanje širšega življenjskega okolja. Zaradi delovanja okolja, ki jih tako ali drugače oblikuje, imajo otroci kljub enakim formalnim pogojem za izobraževanje v resnici neenake možnosti za osvajanje znanja in lastni razvoj (Tancer 2003: 93).

Za romske otroke, ki so vpisani na OŠ Leskovec pri Krškem, so značilne težave pri vključevanju v širše socialno okolje, kajti do vstopa v šolo živijo v izoliranem naselju. Prvi resnejši stik s širšim družbenim okoljem, zelo drugačnim od njihovega običajnega, doživijo ob prihodu v vrtec ali šolo. Tu se pokažejo razlike med romskimi in neromskimi otroki, povezane z značilnostmi primarne socializacije. Kažejo se predvsem v načinu komunikacije, prehranjevanja, osnovnih higienskih navadah, oblačenju, poznavanju osnovnih življenjskih pojmov in navad. To je tudi eden od vzrokov za slabši učni uspeh romskih otrok, saj morajo velik primanjkljaj iz predšolskega obdobja nadomestiti v kratkem času šolskega obdobja.

Domače okolje romskega otroka nikakor ne spodbuja za šolske dosežke; aspiracije otrok in njihovih staršev so praviloma zelo nizke (Babič Ivaniš *et al.* 2006). Prevladujejo vrednote in življenjski cilji, ki niso povezani z izobraževanjem. Vzrok za to je tudi nizka izobrazbena raven staršev. Ti jim pri šolskem delu ne morejo in ne znajo pomagati, poleg tega pa nekatere slabe lastne izkušnje s šolo dodatno destimulativno vplivajo na odnos romskih staršev do šole.

Velika ovira pri učnem uspehu romskih otrok je tudi jezik. Resman (2003: 66) poudarja, da se bo otrok, ki ne bo obvladal jezika okolja in šole, slabše odzival in vključeval v drugo okolje. Doživljal bo pogostejše nesporazume z vrstniki in jim ne bo enakovreden. Z imenovanjem stvari okrog sebe začne otrok spoznavati jezik, svet okrog sebe in vzpostavlja komunikacijo z okoljem. Romski otroci, ki obiskujejo OŠ Leskovec, do vstopa v šolo obvladajo le romski jezik. Iluzorno je pričakovati, da jih bodo starši naučili slovenski jezik, saj ga še sami slabo govorijo. In ker učitelji ne obvladajo romskega jezika, je komunikacija zelo otežena. Zato so včasih učitelji nestrpni, kajti pozabljajo, da romski otroci preprosto ne razumejo, kaj učitelji od njih pričakujejo.

Poleg komunikacijskih ovir pomeni šola za romskega otroka tudi številne psihološke ovire. Šola, ki je skrojena po meri večinskega prebivalstva (jezik, navade), je zanj namreč tuje okolje, ki mu vzbuja občutke negotovosti in strahu pred tujim, neznanim in drugačnim. To se pri otrocih pogosto kaže v agresivnem vedenju ali zaprtosti vase. Romski otrok se mora z vstopom v šolo naučiti novih pravil, vedenj, navad in komunikacije, ki velikokrat niso v skladu z vrednotami in pravili, ki veljajo v romski skupnosti.

Krek (Krek, Vogrinc 2005: 137) opozarja, da različna pričakovanja, ki jih imajo učitelji do učencev v razredu, vplivajo na učenčevo uspešnost v pričakovani smeri. Tako lahko učiteljeva pričakovanja vplivajo na učence neposredno (učitelji se v razredu drugače vedejo do učencev, od katerih veliko ali manj pričakujejo) in posredno (učiteljeva pričakovanja vplivajo na učenčevo samopodobo, na ocenjevanje lastne vrednosti in učne dosežke).

OŠ LESKOVEC PRI KRŠKEM IN VLOGA SVETOVALNIH DELAVCEV

Prvi romski otroci so začeli obiskovati OŠ Leskovec spomladi 1975. Takrat so občasno prihajali v šolo le posamezniki, nekaj romskih učencev, ki so bili integrirani med druge učence. Leta 1981 se je na šoli odprl samostojen, ločen oddelek za romske učence. Do uveljavitve

popolne integracije romskih otrok v šoli in vrtcu, ki se je začela s šolskim letom 2005/06, so na šoli izvajali različne oblike vzgojnoizobraževalnega dela z romskimi učenci:

1. homogen romski oddelek (v oddelku so bili le romski otroci);
2. kombiniran homogen romski oddelek (v oddelku so bili le romski otroci; zaradi manjšega števila otrok sta bila kombinirana dva oddelka, npr. prvi in drugi razred);
3. heterogeni ali integrirani oddelki (romski učenci so v razredu skupaj z neromskimi).

V šolskem letu 2002/03 se je OŠ Leskovec vključila v razvojno-raziskovalni projekt »Zagotavljanje enakih možnosti za izobraževanje romskih otrok – integracija romskih učencev«. Izvajal ga je Razvojno-raziskovalni center pedagoških iniciativ Korak za korakom na Pedagoškem inštitutu v sodelovanju z Ministrstvom za šolstvo in šport RS ter *Roma Education Initiatives* iz Budimpešte.

Projekt je bil trileten. Prvo leto se je izvajal v vrtcu, nato pa se je integracija nadaljevala v osnovni šoli. Pripomogel naj bi k lažji integraciji romskih otrok in omogočal strokovno pomoč zaposlenim. Novost je bila tudi navzočnost romskega asistenta v oddelku. Pomaga pri premagovanju jezikovnih ovir otrok, vnašarjtu elementov romske kulture v oddelke, zagotavlja, da učiteljica in vzgojiteljica dobita informacije, ki jih romski starši želijo sporočiti. Je vez med romsko skupnostjo in starši ter vrtcem in šolo.

Osnovna šola Leskovec si ves čas, odkar se v šoli izobražujejo romski učenci, prizadeva za njihovo čim kakovostnejše šolanje in vključevanje v skupnost. Posebna skrb se namenja rednemu obiskovanju pouka romskih učencev, zato so nujni večkratni obiski učiteljev in svetovalne delavke v romskih naseljih. Ti skrbijo, da imajo otroci šolske potrebščine, zagotovljen prevoz ipd. Šola večkrat prevzema tudi skrb za zdravje romskih otrok. Po navadi prva obvezna cepljenja romski otroci opravijo, ko začnejo obiskovati šolo, prav tako tudi različne zdravstvene preglede. Za uspešnejše šolanje so zelo pomembne ure dodatne učne pomoči, namenjene romskim učencem, ki jih vsako leto dodeli in financira Ministrstvo za šolstvo in šport.

Šolska svetovalna delavka je prva vez in komunikacija med Romi, njihovim domačim okoljem in šolo. Zelo pomembno je redno vzpostavljanje stika, predvsem z obiskovanjem romskih naselij, pomočjo učiteljem pri vzpostavljanju tega stika in prizadevanjem, da bi romski starši sami prihajali v šolo.

Pomemben koncept je antirasistično delovanje s poudarkom na pozitivni diskriminaciji. Špela Urh (2007: 102) poudarja, da praksa socialnega dela še vedno pogosto temelji na tradicionalnih vrednotah in modelih, kar ima pogosto za posledico patologiziranje posameznikov, obtoževanje in izključevanje. V nasprotju s tem pa postmoderne koncepti socialnega dela, ki upoštevajo etničnost, temeljijo na popolni udeležbi pripadnikov etničnih skupin od začetka prepoznavanja težav, skupnega dela za preseganje teh težav do končne ocene opravljenega dela.

Gojenje in spodbujanje stereotipov o zmanjšanih intelektualnih sposobnostih romskih učencev je za njihovo splošno izobrazbeno raven škodljivo. Na to so opozorile prav raziskave v preteklosti. Pokazale so, da so učitelji in svetovalni delavci romske otroke v šoli pogosto patologizirali. V nasprotju s tem je pomembna krepitev samospoštovanja otrok, sprejemanje in poudarjanje vrednot kulturnih posebnosti romskih otrok in graditev socialnih odnosov (med romskimi otroki, med romskimi in neromskimi otroki, med svetovalno službo in starši ter učitelji).

PRIMER PRESEGANJA STEREOTIPOV O ROMIH NA KULTURNI RAVNI

Romski otroci v šoli ne obiskujejo nobene od ponujenih interesnih dejavnosti. To je zato, ker večina dejavnosti poteka v popoldanskem času, ker romske otroke ponujene interesne dejavnosti ne zanimajo in ker so vanje vključeni tudi neromski učenci. Zato smo na šoli razmišljali o različnih možnostih, ki bi jih lahko ponudili tudi romskim učencem in bi jih utegnile zanimati. Dve od takih področij sta glasba in ples, saj sta pomembni kulturni dejavnosti Romov.

V Sloveniji obstaja veliko romskih folklornih skupin. Združujejo se v romska društva, v katerih imajo možnost pokazati svojo kulturo tudi navzven. V občini Krško romsko društvo ne deluje, zato je šola edini prostor, v katerem je takšno dejavnost možno izvajati. Interesna dejavnost za romske učence se je prvič začela izvajati v šolskem letu 2003/04. Cilj je bil poleg spoznavanja in ohranjanja romske kulture, glasbe in plesa ter predstavitve širši javnosti pridobiti tudi pozitivno izkušnjo, ki bi pripomogla k boljši samopodobi romskih otrok.

Plesni začetki so bili zelo negotovi. Predvsem pri starejših romskih učencih se je pojavljal občutek sramu in nelagodja pred drugimi učenci. Mlajši otroci so bolj sproščeno pokazali, da uživajo v plesu. Pomembno je bilo pridobivanje izkušenj, da so tudi romski učenci lahko pri nekaterih dejavnostih zelo uspešni.

Postopoma jih je bilo treba pripravljati na javni nastop. Navdušenje otrok za plesne vaje je bilo veliko. To je tudi meni, ki sem spodbujala Rome pri njihovem večjem socialnem vključevanju, dalo dodatno spodbudo za izpeljavo celotnega projekta. Od romskih staršev nisem pričakovala pomoči. Včasih sem jih morala poklicati, ker otroka ni bilo v šolo, in oditi v naselje, da je prišel na vaje. Prav tako sem morala sama poskrbeti za vsa materialna sredstva (obleke, različni pripomočki in rekviziti), vendar mi je bila šola v veliko pomoč. Otroci so poleg vaj potrebovali tudi veliko moje spodbude, da so bili pripravljeni nastopati pred občinstvom. Zaupali so mi, vedeli so, da jih spoštujem in želim skupaj z njimi preseči stereotipne negativne sodbe o romskih otrocih. Od neromskih otrok je bilo včasih zaznati prikrito posmehovanje in opazke, da bodo Romi le »noreli po odru«. Na tovrstno obnašanje sem se vedno odzvala in poskušala pri drugih spodbujati pozitiven odnos do Romov.

Romski otroci so prvič nastopili aprila 2004. Za marsikoga je bil to prvi nastop pred javnostjo. Svoje znanje so prikazali na prireditvi ob svetovnem dnevu Romov pred starši, učenci in širšo javnostjo. To je bila sploh prva tovrstna prireditev na šoli. Poleg plesnih točk so odigrali krajšo igrico in brali romsko poezijo. S svojim

nastopom so navdušili vse, ki so si prireditev ogledali. K njihovi sproščenosti in dobremu počutju sta veliko pripomogla tudi telesna urejenost in videz. Poleg romskih kril in majic je pomemben dejavnik tudi urejena frizura z razpuščenimi lasmi in rožo ter naličen obraz in bleščice. Med plesom so zelo uživali in se sproščeno prepustili ritmom romske glasbe. Veliko spodbude so dobili tudi od občinstva, ki jim je večji del plesa ploskalo. Večina neromskih učencev in drugih se je prvič spoznala z elementi romskega plesa in bila navdušena nad pozitivno energijo, ki so jo izžarevali otroci na odru.

Prvi nastop romskih otrok pred množico ljudi ima nekaj pomembnih pozitivnih elementov za celotno šolo in širšo lokalno skupnost. Vpliva na preseganje stereotipnih sodb večinskega prebivalstva o romski populaciji, da romski otroci niso zmožni »kulturno izpeljati nastopa«. Večkrat sem od neromskih otrok in tudi odraslih slišala posmehljiv izraz: »A Romi bojo nastopali?« V glavah večinskega prebivalstva še vedno prevladuje prepričanje o prevladi negativnih vedenjskih vzorcev romske populacije.

Uspešen nastop izboljša samopodobo romskih otrok. Presenetljivo pozitiven in navdušen odziv publike je pripomogel k izboljšanju občutka lastne vrednosti. Želja nekaterih neromskih otrok, da bi se naučili romskih plesov, je bila potrditev uspešnosti in spodbuda romskim otrokom pri premagovanju občutka sramu, nelagodja in manjvrednosti pred »civilci«. Presenetljiv je bil tudi velik obisk romskih staršev in drugih Romov. Bili so zelo ponosni na svoje otroke. Svojih pozitivnih čustev niso izražali v govorni obliki, sem pa opazila veliko nasmeškov na njihovih obrazih in pritrditev mojim pohvalam, ki so bile namenjene njihovim otrokom. Največkrat so povedali, da »so bili otroci lepi«. Nastop pomeni začetek integracije romskih učencev tudi na različnih drugih prireditvah, ki potekajo na šoli ali zunaj nje.

SKLEP

Ko govorimo o tem, da so otroci v vrtcu in šoli najšibkejši in najbolj ranljivi udeleženci, imajo tu poseben položaj romski otroci, saj so v polo-

žaju ranljivosti in šibkosti dvojno deprivilegirani. Zato je pri svetovalnem delu potrebna večja občutljivost pri prepoznavanju specifičnih težav in potreb romskih učencev. Socialno, svetovalno delo z romskimi učenci mora biti predvsem antirasistično in presegati ustaljeno stereotipno podobo o Romih. Antirasistično delovanje pozitivno vpliva na ozračje na celotni šoli. Tako se lahko vzpostavljajo dobri medsebojni odnosi med romskimi in neromskimi učenci in učitelji. V ta proces je nujno vključevati tudi starše. S tem se izboljšujejo socialni odnosi med Romi in Neromi, spreminjajo subjektivne vednosti o romski populaciji in presegajo stereotipne sodbe. Pomembno je, da nekdo skrbi za vez (most) med manjšinsko in večinsko kulturo. To je nekdo, ki mu starši zaupajo in na katerega se lahko obrnejo po pomoč. Dobro je, da je to človek, ki pozna življenje in jezik socialnega okolja in kulture, iz katere otrok izhaja. To mu povečuje občutljivost za potrebe in oblikovanje varnega šolskega prostora. Pomembno vlogo imajo tu svetovalni delavci na šoli (Resman 2003: 71).

Alenka Košak

VIRI

- BABIČ IVANIŠ, N., URH, Š., KLOPČIČ, V., ADAMIČ, M. (2006), Raziskava izobraževalnih in poklicnih interesov Romov. V: Žagar, N., Klopčič, V. (ur.), *Poklicno informiranje in svetovanje za Rome – PISR*. Črnomelj: Zavod za izobraževanje in kulturo (197–242).
- KREK, J., VOGRINC, J. (2005), Znanje slovenskega jezika kot pogoj šolskega uspeha učencev iz jezikovno in kulturno različnih ter socialno deprivilegiranih družin. *Sodobna pedagogika*, št. 56, 2: 118–139.
- MACURA-MILGOVANOVIČ, S. (2006), *Otroci iz Deponije*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta v Ljubljani.
- RESMAN, M. (2003), Strokovnoetične plati integracije/inkluzije, *Šolsko svetovalno delo*, VIII, 3–4: 15–25.
- TANCER, M. (2003), Izobraževanje Romov v Sloveniji. V: Klopčič, V., Polzer, M. (ur.), *Evropa, Slovenija in Romi: Zbornik referatov na mednarodni konferenci v Ljubljani*. Ljubljana: INV.
- URH, Š. (2007), Preseganje institucionalnega, kulturnega in osebnega rasizma v socialnem delu. *Socialno delo*, 46, 4–5: 233–237.